

«ФІЛОСОФІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ» МЕТЬЮ ЛІПМАНА І ОСОБИСТІСНА СВОБОДА

*Анна Іванчук, к.пед.н., доц.
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна*

Педагогічна наука і шкільна практика перебувають у пошуках нової стратегії освіти, яка спрямовувалася б на максимальний розвиток сутнісних сил дитячої особистості, її потенцій, забезпечувала б її рефлексивність та дієздатність на рівні самоперетворення. З огляду на це, актуалізується досвід зарубіжних країн, вивчення і трансформація якого на національному ґрунті дозволить збагатити наші уявлення про значний пласт ідей та методик, які сьогодні розроблені в світі і запроваджуються у зміст шкільної освіти. Цікавим у цьому аспекті уявляються напрацювання педагогів Сполучених Штатів Америки.

Метою нашого дослідження є вивчення існуючої теорії і практики програми «Філософія для дітей» Метью Ліпмана та її вплив на виховання особистої свободи

До формулювання основних підходів у навчанні учнів демократії зверталися Дж.Дьюї, К.Грант, М.Ліпман, Е.Шарп; деякі аспекти формування у дітей критичного мислення стали предметом вивчення Б.Байєра, М.Вайнштейна, Е.Глайзера, Р.Енніса.

Кожна дитина – це особистість із власними поглядами, інтересами, внутрішнім прагненням до самореалізації, утвердження доцільності свого існування. Тому найбільш сприятливими умовами розвитку дитячої особистості будуть такі, коли вона «не стикається на своєму шляху із значною кількістю перепон, а має можливість бути вільною та незалежною у здійсненні своїх ідей і прав» [3].

Крім цього, щоб бути вільною, дитина повинна вміти розмірковувати про сенс моральних, юридичних, соціальних понять, таких, як особистість, свобода, право, відповідальність, повага до інших людей, компроміс, насильство тощо, про зв'язки і відносини між цими поняттями. Для досягнення такої мети підростаючій людині слід надавати якомога більше практики, спрямованої на оволодіння способами розв'язання емоційної напруги, прояву терпимості та знаходження поміркованих компромісів у взаємодії з оточуючими.

Широке відображення такі ідеї знайшли у педагогіці Метью Ліпмана - відомого американського теоретика освіти, директора інституту з розвитку філософії для дітей у Монтклері. Під його керівництвом було розроблено

програму навчального предмета «Філософія для дітей», що викладається у школі з 1 до 11 класу.

Основний акцент у розробленій ним теорії припадає на розвиток у дитини розумного мислення та поведінки, а не на накопичення знань (інформації), як це відбувається за традиційної парадигми освіти. Іншими важливими принципами, на яких ґрунтується його вчення, є такі: навчання миротворчості не повинне зводитися до нудного моралізування; знаходження оптимального розв'язку тієї чи іншої проблемної ситуації має базуватися на інтелектуальному задоволенні, закріплюватися позитивним емоційним підживленням. З метою їх реалізації рекомендується створювати особливе соціальне оточення, потрапляючи до якого, дитина може максимально розкрити свою індивідуальність і у процесі колективної взаємодії апробувати наявні у неї погляди, ідеї, ціннісні установки.

Серед компонентів, на формування яких спрямовано зміст «Філософії для дітей», важливе місце посідає розвиток в учнів творчого мислення. Це завдання вирішується завдяки створенню атмосфери свободи, надання кожній дитині можливості робити якісь речі за власним бажанням, самостійно, без примусу. Передумовою організації такої атмосфери виступає забезпечення фасилітації - допомоги і співучасті у навчальному процесі педагога. Фасилітація - форма педагогічного впливу, у якому учень, так само як і вчитель, виступає саморегулюючою особистістю. Тобто, результат і педагогічної, і навчальної діяльності залежить від обох її суб'єктів.

Щодо ознак фасилітативної діяльності, до них М.Ліпман відносить: а)спільне управління; б)одержання індивідуальних результатів: учень - навчальних, учитель - педагогічних; в)одержання спільних або розподілених результатів, наприклад, зміна ставлення членів групи один до одного на більш толерантне [1].

На відміну від традиційного способу управління, у педагогії Ліпмана дитина постає як вільна особистість, адже її позиція може не співпадати з позицією педагога, навіть значно різнитися від неї. Дещо іншого статусу набуває і роль самого учителя. Він виступає не одноосібним керівником, а рівноправним учасником групового процесу: бере участь у вирішенні проблеми як один із членів групи, вдається до «переадресації» своїх повноважень комусь із учнів, працюючи як і всі інші учасники в умовах невизначеності. Водночас така позиція не знімає з учителя відповідальності за реалізацію навчальних завдань. Однак мета педагогічної діяльності полягає не лише в тому, щоб досягти засвоєння школярами відповідного матеріалу (план опрацювання якого, до речі, розробляється педагогом спільно із учнями), а й розглядається як засіб розкриття індивідуальних можливостей кожної дитини. Виконання фасилітаційних функцій передбачає надання учням допомоги в

усвідомленні ними самих себе як активних, самостійних творців та учасників навчального процесу; сприяння кращому розумінню дитиною власної позиції та позиції інших членів групи; відстеження перебігу засвоєння школярами навчального матеріалу; своєчасне виявлення можливих утруднень і помилок, а також Контроль показників досягнутих результатів.

Належне виконання означених завдань вимагає від учителя певної діяльності, котра забезпечувала б: створення атмосфери абсолютного позитивного прийняття (розуміння сутності, мотивів кожної висловленої думки; щирість у вияві реакцій; подолання бар'єру «вчитель – учень»; конструювання проблемного інтелектуального середовища); активне слухання (уважне дослуховування до висловлюваних позицій і думок; сприйняття невербальних проявів, що супроводжують висловлювання; досягнення розуміння того чи іншого висловлювання всіма учасниками групи за допомогою додаткових запитань; перефразування думки; відкритість до почуттів і переживань дітей, викликаних невмінням чітко передавати свою думку або утрудненням у подоланні ними небажання коригувати власну позицію); управління груповою динамікою (проходження групових стадій розвитку - рівноправного співробітництва, конфронтації, інтеграції та підпорядкування).

Іншою якістю, на розвиток якої спрямовується зміст «Філософії для дітей». визначено навички критичного мислення. До них М.Ліпман відносить загальнофілософські навички (ставити запитання, що стосуються проблематики обговорення; не допускати стереотипності висловлювань; наводити аргументи, вибудовувати та перевіряти гіпотезу; розвивати не лише власні пропозиції, а й пропозиції інших членів групи); відкритість мислення (відносини співробітництва; вміння враховувати думку інших; прийняття поміркованої критики; плюралізм аргументів; повага і визнання прав інших, незважаючи на особистісне ставлення до них); навички аналізу та синтезу (вміння проводити аналогію між явищами і поняттями, бачити їх спільні риси й відмінності; прагнення до пояснення невідомого; вміння наводити переконливі докази, приклади та контрприкладі, робити обґрунтовані висновки) [2]

Ще один різновид навичок стосується толерантного мислення. Толерантність означає повагу, прийняття і розуміння багатоманітності культур, відмову від догматизму, абсолютизації істини, наявність незалежного мислення, вміння критично осмислювати і виробляти самостійні судження [1].

Серед засобів, за допомогою яких формується толерантність як принцип поведінки, найчастіше застосовуються певні поведінкові моделі, а саме: відмова від примусу прийняття однієї думки як єдиної правильної; заборона нав'язувати свою думку іншим або «тиснути» на тих, хто не погоджується;

безпристрасність до думок учасників, тобто прийняття їх як однаково цінних для діалогу; готовність до обговорення будь-яких проблем, запропонованих учасниками; допомога у вирішенні проблемних ситуацій; створення атмосфери взаємної довіри і співробітництва.

Завдяки навичкам толерантного мислення учні дізнаються про те, що всі люди не можуть мати однакову думку. але це не перешкоджає їхньому співробітництву, а, навпаки, розвиває його, розширює межі пізнання. Діти навчаються розуміти, що «саме завдяки неспівпаданню думок філософська дискусія та інше спілкування набувають цікавого змісту» [2, с. 25].

Зроблено висновок, що програма «Філософія для дітей» М.Ліпмана набула широкого визнання у Сполучених Штатах Америки, активно апробується у навчальних закладах багатьох країн Західної Європи. Зростає інтерес до цих питань і в Україні. Вивчення концептуальних засад цього вчення надасть допомогу вітчизняним науковцям у розробці теоретичного й методичного забезпечення національної системи. середньої освіти, а практикам - у підвищенні ефективності навчально-виховного процесу, формуванні та розвитку цілісної дитячої особистості.

Ключові слова: особистість, свобода, толерантність, критичне мислення, толерантне мислення.

Література:

1. Декларація принципів толерантності, затверджена резолюцією 5.61 генеральної конференції ЮНЕСКО від 16 листопада 1995 р.

2. Лушин П.В., Ржевская З.А., Данникова Н.Г., Колтко Н.А. Миненко О.А. Учимся фасилитировать: Методическое пособие для учителей школ, студентов педагогических специальностей, преподавателей. - Кировоград, 2003.-С.8.

3. Axline V. Play Therapy. - New York: Ballentine, 1969. - P.21.